

13. Analýza tržních selhání

Struktura

- pojem tržní selhání
- selhání trhu jako systému
- selhání prvků v rámci systému (externality, veřejné statky, asymetrické informace)

Literatura

Soukupová et al.: Mikroekonomie. Kapitola 19, str. 480 – 506.

Musil: Mikroekonomie – středně pokročilý kurz. Kapitola 14, str. 279 – 290.

Pojem tržní selhání

Co to je tržní selhání?

Jde o jakýkoli projev neefektivního fungování trhů

- selhávání trhu jako systému: trh sám o sobě tenduje k neefektivnosti – *nedokonalá konkurence*
- selhávání prvků v rámci systému: nejde o chybu systému, ale o selhání v lidském jednání – *externality, veřejné statky, asymetrické informace*

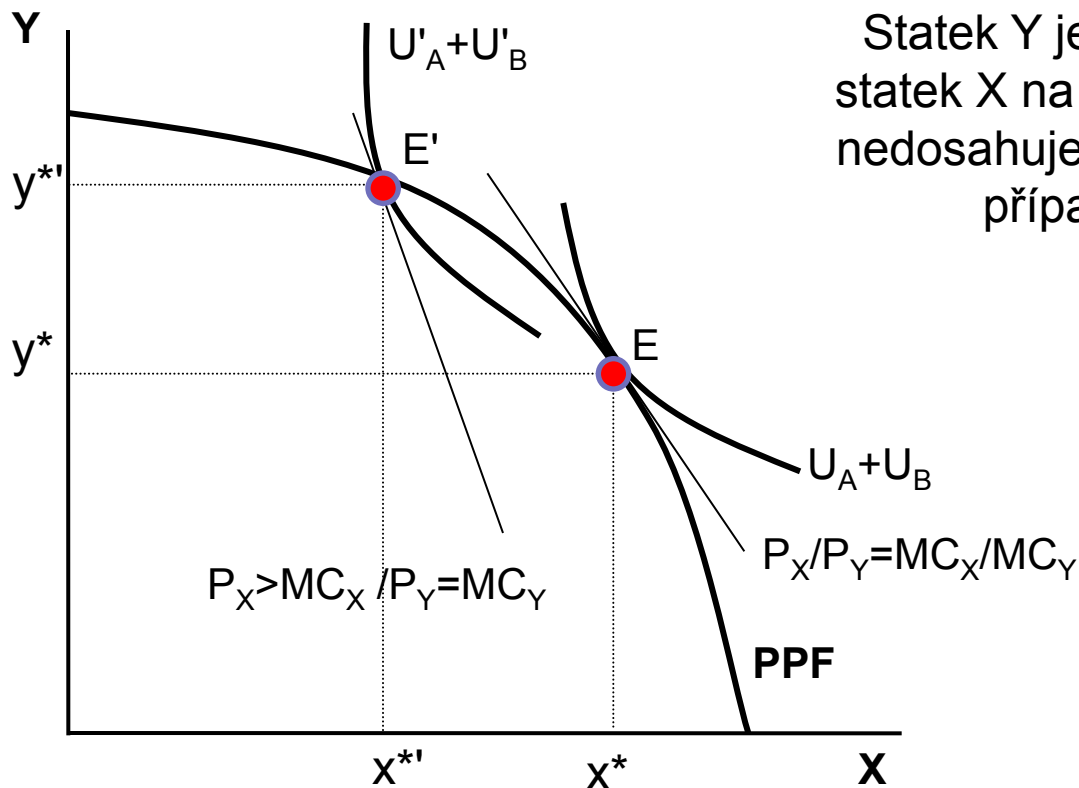
Systemové selhání

- tendence dokonale konkurenčních trhů ke koncentraci
- přirozená snaha posílit svou pozici na trhu
- DoKo. přirozeně tenduje k NedoKo.

Systemové selhání

- NedoKo. je výrobně i alokačně neefektivní
- výrobní neefektivnost – rovnovážné množství není vyráběno s minimálními AC
- alokační neefektivnost – firma vyrábí nižší výstup za vyšší cenu než odpovídá podmínkám DoKo. – existence DWL
- ekonomika není schopna dosáhnout tak vysokého užitku jako ekonomika s DoKo. strukturou

Důsledek NedoKo.

Statek Y je prodáván na DoKo. trhu, statek X na NedoKo. trhu – ekonomika nedosahuje tak vysokého užitku jako v případě obou trhů DoKo.

Selhání prvků v systému - Externality

EXTERNALITA = efekt, plynoucí z činnosti daného subjektu, a to ve prospěch (či v neprospěch) subjektu jiného

- *negativní externalita* – původce způsobuje jinému subjektu nežádoucí efekt (náklady), který ovšem původce neodstraní na své náklady
- *pozitivní externalita* – původce způsobuje jinému subjektu užitek, aniž by původci bylo za tento užitek zapláceno

POZOR! – ekonomie neřeší, zda je či není spravedlivé, je-li někomu způsobena újma či získává-li někdo bezplatně užitek

Negativní externalita

- u zboží s negativní externalitou dochází k produkci většího objemu než v případě zohlednění nákladů na odstranění externality
- jak zohlednit náklady na odstranění externality?
- řešení: např. zdanění spotřeby zboží způsobující negativní externalitu

Pozitivní externalita

- u zboží s pozitivní externalitou dochází k produkci nižšího objemu produkce než v případě kdy by bylo za externí užitek původci zapláceno
- řešení: např. dotace subjektům produkujícím zboží s pozitivní externalitou

Existence veřejných statků

VEŘEJNÝ STATEK = takový, který je charakteristický splněním dvou podmínek

- *jeho spotřeba je nerivalitní* – tj. pokud někdo daný statek spotřebovává, nesníží se jeho množství (např. užívání silnice)
- *nevyloučitelnost ze spotřeby* – všechny neplaticí spotřebitele nelze, nebo je velmi nákladné, vyloučit ze spotřeby (např. užívání MHD)

POZOR! veřejný statek ≠ veřejně poskytovaný statek

Veřejný statek a neefektivnost

- firmy zpravidla nebudou ochotny zajistit efektivní (dostatečnou) produkci veřejných statků, protože:
- spotřebitelé budou chtít veřejný statek využívat, ale málokdo bude ochoten za něj platit (problém černého pasažéra)
- řešení: zajištění veřejných statků veřejným sektorem – má na to nástroje (vybírání daní pod pohrůžkou násilí)

Asymterické informace

1. Vztah *principal-agent* (nájemce-zmocněnec)
2. Nepříznivý výběr

Principal – agent

- principal deleguje část svých rozhodovacích pravomocí na svého zástupce (agenta)
- agent je zpravidla lépe informovaný než principal, takže:
- agent zvyšuje svůj užitek na úkor principala
- např.: akcionáři (principals) delegují svou rozhodovací pravomoc na management (agents) při správě a řízení akciové společnosti
- management má lepší informace než akcionáři, a tak může zvyšovat svůj užitek na úkor vlastníků (akcionářů)
- otázka, zda jde o tržní selhání: část užitku společnosti se ztrácí nebo jen přerozděluje?

Nepříznivý výběr

- díky nedokonalé informovanosti mohou spotřebitelé nakupovat nekvalitní zboží
- byla-li by informovanost dokonalá, spotřebitelé by nakupovali pouze zboží kvalitní
- firmy produkující nekvalitní zboží by trh dokázal eliminovat
- např.: trh s ojetými vozy – spotřebitelé očekávají horší kvalitu ojetin – jsou ochotni zaplatit nižší cenu – majitelé kvalitních ojetin nebudou ochotni prodat – na trhu zůstanou jen nekvalitní ojetiny

Řešení tržních selhání

- věc názoru
- část ekonomů (a politiků) volá po státních zásazích do trhu – intervencionistické proudy ekonomického myšlení
- část ekonomů (a politiků) chce přesto nechat volně působit trh – argument:
- státními zásahy nelze zvýšit celospolečenský užitek, pouze ho redistribuovat – např. Rakouská škola (Rothbard)

Coaseho teorém

- důraz na vymáhání vlastnických práv
- Coaseho teorém: při nulových transakčních nákladech je nejefektivnějším řešením vymáhat svá vlastnická práva
- tj. zajistit, aby např. původce negativní externality tuto odstranil na své náklady, nebo:
- aby příjemce užitku z pozitivní externality za tento užitek platil tomu, kdo mu jej způsobil
- pokud transakční náklady nenulové, je efektivnější selhání trhu řešit na celospolečenské úrovni